

Ederfugletællinger på Christiansø og Bornholm 2012-2018

Buchmann, Kurt; Kofod, Mogens T; Lyngs, Peter; Jensen, Erik

Published in:
Natur på Bornholm

Publication date:
2019

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Buchmann, K., Kofod, M. T., Lyngs, P., & Jensen, E. (2019). Ederfugletællinger på Christiansø og Bornholm 2012-2018. *Natur på Bornholm*, 17(1), 10-15.

Ederfugle-tællinger på Christiansø og Bornholm 2012-2018

- overlevende ællinger efter overfarten
oversteg i 2018 alle forventninger

Kurt Buchmann, Mogens T. Kofod, Peter Lyngs, Erik Jensen

Hvert år i månederne februar til april flyver flere tusinde voksne ederfugle til Christiansø i Østersøen øst for Bornholm med henblik på at yngle (Se fig. 1 denne side), og denne rugelokalitet er velvalgt, idet der ikke forekommer rovdyr såsom ræv, hund, kat, rotte og mink på øen. Ederfuglene ankommer fra vinterkvarterne i vadehavet samt de indre danske farvande, og denne trafik vides at have stået på i århundreder. Således berettes det allerede i 1700-årene af de Thurah, hvorledes ederfuglene ankom til Ertholmene i årets første måneder, hvordan de parrede sig, og hvorledes hunnerne efterfølgende rugede på øen i dunforede reder. Det understreges yderligere af, at ederfugle lokalt kaldes for Åboer, hvilket muligvis kommer fra ordet Åbod, der betyder

tillæg eller afgift, som af øboerne skulle være overført på fuglen og de kostbare dun, da de tilhørte kommandanten på Christiansø (som et tillæg til hans indtægter). Præcise tal for antallet af rugende hunner i 1700-årene foreligger ikke, men sådanne fremkom fra midten af 1920'erne, hvor mere systematiske undersøgelser blev gennemført.

Rugende hunner gennem tiderne og deres ællinger

Bestandstætheden synes dog at have været relativt lav i perioden før og efter anden verdenskrig. Data for perioden fra 1925 til 1991 viste en markant stigning af antal rugende hunner fra omkring 200 (1925) til ca 3000 (1990) i løbet af registreringsperioden, men fra starten af 1990'erne er antallet dalet gradvist, og

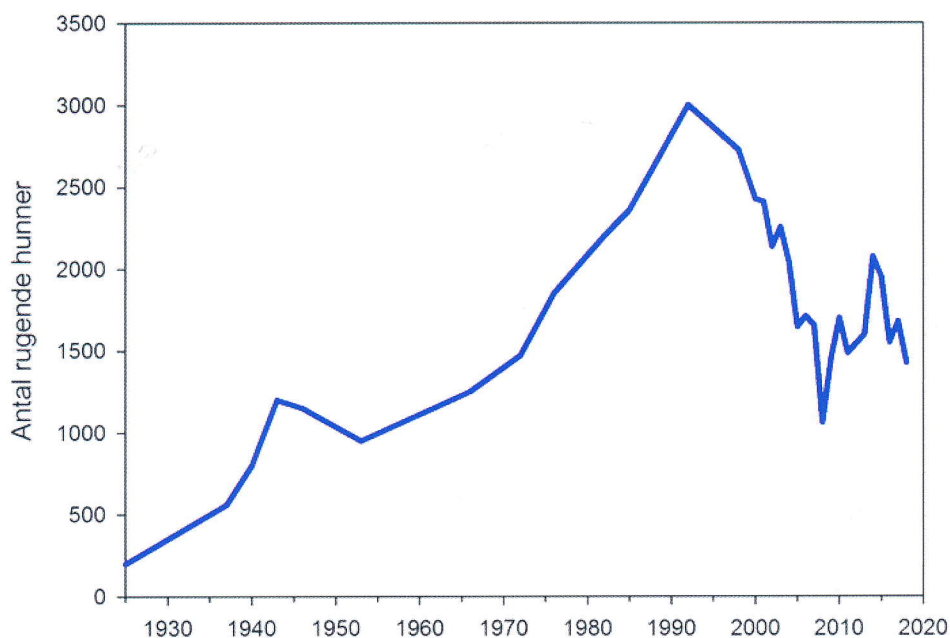

Fig. 2. Antal rugende hun-ederfugle på Christiansø 1925 - 2018. Baseret på Lyngs (1992) med tilføjelser. Tal for perioderne 1926-36, 1947-52, 1967-71, 1977-81, 1986-91 og 1993-97 er ekstrapolerede pga. manglende optællinger i de perioder.

i de seneste år har antallet af rugende hunner varieret på et niveau omkring 1400 - 2100 (Se fig. 2 denne side).

Rugeperioden forløber over ca 26 dage, og efter klækning søger ællingerne mod de bornholmske kyster for at fouragere. Man observerer derfor hvert år, få dage efter klækningen i maj, at voksne hunner eskorterer større grupper af ællinger til Bornholms kyster. Fra deres position ved vandoverfladen ud for Christiansø kan Bornholm næppe ses, men alligevel synes disse fugle at have klar orientering mod Bornholm. En sådan overfart er naturligvis forbundet med visse farer, og succesraten varierer, idet man i visse somre blot ser få overlevende ællinger ved Bornholms kyster, medens overlevelsen i andre somre er betydelig. Der foreligger imidlertid ikke systema-

tiske undersøgelser over diverse faktors indflydelse på ederfuglenes overfart og efterfølgende overlevelse. Vi etablerede derfor i 2012 et samarbejdsnetværk af ornitologer med henblik på registrering af antal afrejsende ællinger fra Christiansø sidst i maj måned og efterfølgende optælling af ællinger ved de bornholmske kyster. Planen var at sammenholde overlevelse af ællinger med en eller flere faktorer, som kunne registreres i miljøet. Fra 2012 til og med 2018 har netværket optalt antal afrejste ællinger på Christiansø og få dage efter optalt det totale antal ællinger ved de bornholmske kyster.

Optællinger af totalt antal rugende hunner på Christiansø blev foretaget af Peter Lyngs i månederne april og maj hvert år. Optælling dækkende hele Bornholms kyststrækning fulgte DOF-basens ruter. Registrering blev foretaget sidst i maj måned eller først i juni, efter at ællingerne havde forladt Christiansø.

Fig. 1. Modsat side. Mødregruppe med ællinger.
Foto: Mogens T. Kofod.

Gode resultater i 2018

Antallet af rugende ederfugle på Christiansø har varieret fra 1400 til 2100 i optællingsperioden (Fig. 3.). I alle årene har antallet ligget markant lavere end de ca 3000 rugende, som registreredes i starten af 1990'erne (Se fig. 3 nederst). Det totale antal klækkede ællinger (5000 til 7700 pr år), og dermed til antal afrejste ællinger (4400 til 7200 pr år), er positivt korreleret til antallet af rugende hunner. Det antal ællinger, som efterfølgende er registreret ved de bornholmske kyster i optællingsperioderne, varierer imidlertid betydeligt. Således registreredes i år 2016 kun 100 ællinger og i år 2018 helt op til 2.000 ællinger svarende til hhv 2 og 42 % af de fra Christiansø afrejste de pågældende år (Se fig. 4). Populationen af adulte ederfugle ved de bornholmske kyster domineredes i alle optællingsår af hunner, medens hanner blot udgjorde mindre end 25 %.

Af mulige årsager synes vinden at spille en rolle

Man antager almindeligvis, at de på Bornholm registrerede ællinger altoversvejende stammer fra produktionen på Christiansø, idet det er estimeret, at der maksimalt forekommer 100 rugende hunner på selve Bornholm. Opgørelser i 1930'erne angav, at der registreredes

reder langs hele den bornholmske østkyst, og forekomst af reder på Bornholm er kendt nu om dage, men pga tilstedeværelse på Bornholm af rovdyr (bl.a. kat, hund, mink, rotte) anses overlevelsen af lokale ællinger at være lav.

Hovedparten af årsproduktionen af ællinger på Christiansø var afrejst mod Bornholms kyster på optællingstidspunktet i alle årene 2012-2018, men det var bemærkelsesværdigt, at overlevelsen, bedømt ud fra antallet af levende ællinger omkring Bornholm, ikke var korreleret til årsproduktionen. Der forelå således andre faktorer, som synes at influere på overlevelsen. Der registreredes i 2012 og 2013 ællinger ved Bornholm svarende til hhv 25 og 36 % af antal afrejste ællinger fra Christiansø. De pågældende år var vinden svag og temperaturen rimelig, hvilket medførte en pæn overlevelse. Vi kan imidlertid ud fra efterfølgende observationer pege på vejrforholdene som en afgørende faktor. Således var overlevelsen minimal i året 2014, hvor en kraftig nordøsten-kuling stod på over tre dage sidst i maj måned og skabte en omfattende brænding ved den bornholmske østkyst. Det var netop i de dage, da ællingerne forsøgte at krydse strædet mellem Christiansø

Fig. 3. Optælling i årene 2012-2018 af antal rugende hun-ederfugle på Christiansø, antal ællinger klækket og efterfølgende afrejst fra Christiansø, samt antal ederfugle (hanner, hunner og ællinger) observeret ved de bornholmske kyster kort tid efter ællingernes ankomst. Afrundede tal.

Christiansø				Bornholms kyster				
År	Rugende hunner	Ællinger klækket	Ællinger afrejst	Hunner	Hanner	Ællinger	Ederfugle ved Bornholm i alt	Overlevelse af ællinger %
2012	1.500	5.900	4.400	800	200	1.100	2.100	25
2013	1.700	6.000	4.500	1.500	400	1.600	3.500	36
2014	2.100	7.700	6.000	1.300	400	500	2.200	8
2015	2.000	7.600	7.200	1.300	400	400	2.100	6
2016	1.600	5.000	4.500	900	200	100	1.200	2
2017	1.700	5.600	5.000	1.200	200	900	2.300	18
2018	1.400	5.300	4.800	1.100	100	2.000	3.200	42

og Bornholm. Antal optalte ællinger ved Bornholms kystlinje udgjorde efterfølgende blot få procent af det antal, som var afrejst fra Christiansø.

I året 2018 var resultatet meget bedre, idet vi ved Bornholm registrerede et antal ællinger, som svarede til 42 % af de afrejste (det højeste antal optalt i perioden 2012-2018). Den høje overlevelse var forbundet med vejrforhold, som var optimale. Der forekom således en svag varm vind fra øst-sydøst og særdeles høje temperaturer prægede overfartsperioden. Optællingen indikerer således, at gode vejrforhold kan have dannet baggrund for en høj overlevelse i 2018.

Andre årsager

Sygdomme forårsaget af diverse orme- og parasitter er muligvis forbundet med dødsfald af voksne ederfugle og ældre ællinger i kritiske situationer (periodevis fødemangel), men da nyklækkede ællinger sandsynligvis ikke er inficeret med sådanne parasitter er denne faktor næppe årsag til reduktion af ællingerne på overfarten. Ællinger har tilstrækkeligt med blommehæder og dermed energi til svømmeturen, og de har ikke nået at indtage større fødemængder.

Da erhvervelse af infektioner med de mest fremtrædende orme- og parasitter hos ederfuglen sker ved indtagelse af mellemværter i en vis mængde, får de sandsynligvis først infektioner på et senere tidspunkt. Det kan ikke udelukkes, at sygdomme, der skyldes encellede snylttere og bakterier samt virus allerede tidligt kan påvirke ællingernes overlevelse, men der foreligger ikke undersøgelser af ællingernes infektioner i vor registreringsperiode.

Det kan heller ikke udelukkes, at lav ernæringsstatus grundet et begrænset fødeudbud i overvintringsperioden kan blive kritisk for de voksne fugle, når de går ind i rugetiden. Prædation er også observeret som et element, der kan

eliminere ællinger på overfarten, men omfanget og betydningen er endnu ikke nærmere beskrevet. Disse faktorer må undersøges i fremtiden samtidigt med, at det bornholmske fuglefolk fortsætter registrering af ederfuglene på Christiansø og Bornholm.

De deltagende optællere takkes for deres indsats:

Anders H. Hartmann, Anette Olesen, Anette Sonne, Arne Møller, Asger R. Sørensen, Benn Woodhams, Bente Frederiksen, Carsten Andersen, Charlotte Hertel, Christian Lau, Claus Gjerrild, David Nestved, Eilif Bendtsen, Else Steffin, Erik Jensen, Erik Sand, Evy F. Nielsen, Flemming Mortensen, Grethe Tommesen, Gunhild Justesen, Hanne Tøttrup, Hans Fæster, Helge Clausen, Henriette Tøttrup Hansen, Henrik Jespersen, Henrik Kaufmann Sørensen, Jan Paul, Jan R. Hansen, Jens Christensen, Jens Lund Hansen, Jesper Møller, Kaare Kristiansen, Karsten Rasmussen, Kell Olsen, Klaus Hermansen, Klaus Malling, Klaus Thommesen, Kurt Buchmann, Kurt Pedersen, Lauritz X. Walter, Lene Hjorth, Lene Pedersen, Maria Buchmann, Merete Mortensen, Mogens T. Kofod, Morten L. Christensen, Morten Schwennesen, My Størup, Niels E. Johnsen, Ole Leegaard Jensen, Per C. Pedersen, Peter Boesen, Sune R. Sørensen, Thomas Christensen, Vebse F. Madsen

Supplerende læsning

- Buchmann, K. 2010: Døde ederfuglene af parasitangreb? Natur på Bornholm 8: 18-21. BugBook Publishing.
- Buchmann, K., Kofoed, M. T., Lyngs, P., Andersen, C. 2012: Ederfuglen Chr.ø-Bornholm – dens ankomst til Bornholm og spredning samt overlevelse i 2011. Natur på Bornholm 10: 50-53. BugBook Publishing.

- Buchmann, K., Lyngs, P., Garbus, S. E., Christensen, J. P. 2016: Parasitter i ederfugle – fundet i voksne fugle på Christiansø juni 2015. Natur på Bornholm, 14: 24-27, BugBook Publishing.
- Christensen, F., Petersen, F. D. 1978: Christiansø. Årsrapport over observationer og ringmærkning 1977. Fredningsstyrelsen, Miljøministeriet
- Christensen, T. K., Bregnballe, T., Andersen, T. H., Dietz, H. H. 1997: Outbreaks of pasteurellosis among wintering and breeding common eiders (*Somateria mollissima*) in Denmark. Wildl Biol. 3: 125-128
- Christensen, T. K., Bregnballe, T. 2012: Status of the Danish breeding population of eiders (*Somateria mollissima*) 2010. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 105: 195-205
- Christiansen, M. 1948: Epidemiagtigt sygdomsudbrud blandt ederfugle (*Somateria mollissima* L.) ved Bornholm, foraarsaget af dyriske snyltere. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 42: 41-47
- Garbus, S.E., Lyngs, P., Christensen, J. P., Buchmann, K., Eulaers, I., Mosbech, A., Dietz, R., Gilchrist, G., Sonne, C. 2018: Common eider (*Somateria mollissima*) body condition and parasitic load during a mortality event in the Baltic proper. Avian Biology 11 (3): 167-172.
- Génsbøl, B. 1973: Andefugle. I: Génsbøl, G. (redaktør). Bornholms Fugle. Herluf Andersens Forlag. Herning
- Laursen, K., Møller A. P. 2014: Long-term changes in nutrients and mussel stocks are related to numbers of breeding eiders *Somateria mollissima* at a large Baltic colony. PloSONe 9(4): e95851
- Lyngs, P. 1992: Ynglefuglene på Græsholm 1925-1990. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 94: 12-18.
- Salomonsen, F. 1943: Fugletælling 1936-1943 på Hirsholmene og Christiansø. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 37: 151-181
- Seier, A. F. V. 1932: Bornholms fugle. Aakirkeby Boghandels Forlag. Aakirkeby Bogtrykkeri
- Thurah, L. de 1756: Omstændelig og tilforladelig beskrivelse over Bornholm og Christiansø. København.

En forkortet version af data fra denne artikel er bragt i Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 113: 1-2 (2019).

Fig. 4. Ankomsten til Bornholm.
Foto: Mogens T. Kofod.

